

בבא בתרא קיב

משה שווערד

1. תוספות מסכת בבא בתרא דף קיב עמוד א

מנין ליאיר שלא היה לשגוב - תימה לרשב"א אי לבאי הארץ נתחלקה הארץ אמאי לא היה ליאיר שלא היה לשגוב.

2. דף על הדף בבא בתרא דף קיב עמוד א

בספר דברי טובה על דברי הימים א' (ע' עז בהג"ה) כותב בישוב קושית התוס' הנ"ל: נלפענ"ד שחז"ל הבינו שהפסוק כאן לא מדבר על חלקו של יאיר מצד עצמו, כי אם כך היה הפסוק כותב ויהי ליאיר עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד ושישים עיר בבשן, וסוברים חז"ל שלכך הפריד הפסוק בין השישים עיר שבבשן לעשרים ושלוש ערים שבגלעד שלא הזכירם בפסוק אחד, כי השישים שבבשן באו לו ליאיר מצד עצמו שזהו חלקו בארץ, (שלאחר שלכד את חוות יאיר כמבואר במדבר פרק ל"ד פסוק מ"א נתן לו משה נחלתו שם), אבל העשרים ושלוש ערים באו ליאיר באופן אחר שבאו לו בירושה, ועל זה אומרת הגמ' שירש את אשתו.

ואולי זה גם התירוץ על קושית רב פפא בגמ' בבא בתרא שם שמקשה אמר ליה רב פפא לאביי ממאי דילמא לעולם אימא לך בעל לא ירית וקראי בסבת הבן כדשנינן ויאיר דזבין מיזבן, והנה לא תירצה הגמ' על זה כלום, ואולי זהו התירוץ כהנ"ל, שאם היה בא הפסוק לספר על עושרו של יאיר, היה גם כותב שהוא גם קיבל שישים עיר בבשן, וגם קנה כ"ג עיר בגלעד, ומזה שלא כתב הפסוק כך, מוכח שאין כוונת הפסוק לספר על עושרו, אלא כוונת הפסוק רק ללמדינו דיני ירושה, והוא דין ירושת הבעל, שהבעל יורש את אשתו, ויאיר ירש את אשתו בכ"ג ערים.

והגמ' לא אמרה זאת מפורש, כי אולי זה לא תירוץ מוכרח, אבל יוצא שהתנא שהביא רביה זו כך למד וכתבאר, וכך אמרה הגמ' קודם וכי תימא התם הכי נמי, שיאיר ירש את אמו, אם כן תרי קראי למה לי, שכן לא בא הפסוק לספר על עושרו שירש את אמו, כי אם רוצה לספר על עושרו שהיה לו הרבה בירושה שירש את אמו שיכתוב גם את עושרו שקיבל שישים ערים, ולא בא הפסוק אלא ללמד הלכות דיני ירושה, וצ"ע.

3. חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף קיב עמוד א

פנחס דזבן מזבן ויאיר דזבן מזבן, וא"ת א"כ תרי קראי למה לי וא"נ קרא למה לי כלל, י"ל דבכבודן ועשרן של צדיקים משתעי קרא שאוכלין פרי מעשים בעולם הזה, וכי אקשינן לעיל א"כ תרי קראי למה לי הכי קאמר אי לאו לאשמועינן דין ירושת הבעל למה לי לאשמועינן שמתו אמותיהם וירשו הם:

4. ספר שערים מצויינים בהלכה

(בהר כה-כט) "ושב לאחוזתו" בעינייהו, וא"כ תיפוק ליה דשדה דזבן פנחס לא היו יכולין לקבור בו לאלעזר, דאין לך שינוי גדול מזה, דהא כשחזר השדה אינו יכול לפנותו, ותירץ דאפשר דבעל השדה נתן לו רשות לקבור, ולכן הקשו דכיון שחזר ביוכל נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו, דלענין חזרה דיוכל לא מהני תנאה, דמלבד שיש איסור אין מעשיהם מועיל.

דף קיב. נמצאת שדה חוזרת ביוכל, ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. הקשה המשל"מ (שמיטה פי"א ה"א) דמבואר בירושלמי גיטין (פ"ד ה"ט) דהקונה שדה בזמן שהיובל נוהג, אין הלוקח משנה אותו דכתיב

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובתשרי חתם סופר (י"ד סי' שלא) הביא מכאן סמך למה שנוהגין בכל תפוצות ישראל, דגם עני בישראל משלם עכ"פ דבר מועט בעד אחוזת קבור, ואומרים ע"ד הלצה אי אפשר לפתיחת קבר בלי דמים.

ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. כתב

6. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קיב עמוד א

משדה חרמים - כדכתיב (במדבר יח) כל חרם בישראל לך יהיה אי נמי ההוא דכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם המתחלק לכהנים והווי התם חרמים טובא ונטל אלעזר חלקו בהנהו חרמים ולחלק פנחס נפלה ההיא גבעה.

7. ספר דבר יעקב

ו[ד]ד"ה משדה חרמים-כדכתיב כל חרם בישראל לך יהיה א"נ ההוא דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' וכו' - הראשונים [הרמב"ן, רשב"א, ריטב"א, תורא"ש ור"ן] מקשים שספירת שנות היובל החלה רק לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק ואלעזר מת קודם, ולכן ע"כ צריך לפרש כמו הפירוש הראשון של הרשב"ם שמיירי במחרים נכסיו, ולמ"ד סתם חרמים לבדק הבית צ"ל שמיירי שאמר בהדיא שיהיה לכהנים [תורא"ש].

8. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף קיב/א

(שכה) דף קי"ב. לעבור עליו בלאו, ופירש רשב"ם דנ"מ ללקות עליו, ונראה דגם הבעל עובר בלאו דהסיבת נחלה, דההסיבה באה ע"י הבעל כמו ע"י האשה, והנה אי נימא דבהסיבת הבעל הכתוב מדבר, נראה דעבירת הלאו היא בשעת נישואין ולא בשעת אירוסין, דארוס אינו יורש, ואי נימא בסיבת הבן הכתוב מדבר, אם כן גם בשעת נישואין ליכא איסורא אלא בשעת ביאה, דראויה להתעבר, וצ"ע, אם האיסור בשעת ביאה מיתלי תלי וקאי עד לידת הבן, ואם לא תלד איגלאי מילתא שלא עברו כלל, או דילמא דהביאה עצמה אסורה, כיון דאפשר שיולד מזה בן, ובשיטה בשם תוס' הרא"ש הקשה, דבשעת נישואין דמתרינן לה לא ידיע מאן ירית לה בעל או בן עיי"ש, ונראה מדבריו דהאיסור מיתלי תלי עד שעת ירושה, והנה נראה נ"מ בין סיבת הבן לסיבת הבעל, אם אינה ראויה להוליד, דמכל מקום סיבת הבעל איכא, וכן להיפוך, אם הבעל סילק עצמו מירושתה, אי נימא דמהני סילוק:

9. ספר דבר יעקב

א[א] תניא בסיבת הבן וכו' אתה אומר בסיבת הבן או אינו אלא בסיבת הבעל - צ"ב מה נ"מ אם הוי סיבת הבן או הבעל. הקו"ש כתב נ"מ אם האשה אינה יכולה לילד שאין חשש הסבת הבן. עוד כתב הקו"ש נ"מ אם הבעל הסתלק מירושתה. ובשי"ר' שמואל [אות טו] מסתפק שיש מקום לומר שלא חילקה תורה ואסרה בכל אופן נישואין למטה אחר. עוד כתב הקו"ש נ"מ שאיסור הסבת הבעל הוי בזמן נישואין והסבת הבן בזמן ביאה או בזמן לידה. ור' שמואל סובר שגם הסבת הבן עוברת בזמן נישואין. הגידו"ש כתב שהסבת בעל עוברת בזמן נישואין, אבל לא באירוסין כיון שאין הבעל יורשה, אבל הסבת בן יהיה מהאירוסין אם קידשה בביאה.

שם) דאין אדם לוקה אלא בהתראה שמתרינן בו "לא תעשה הך איסורא" כדמפקינן במס' סנהדרין (מא.) מקרא, דצריך לפרש שם האיסור בהדיא [ובאמת בגמ' דידן שם אינו מפורש כן]. וד"ל רש"י במס' שבועות (כ: ד"ה ואזהרתיה) והמתרה בו צריך להתרות בו שהוא עובר באזהרת לא תשבעו בשמי לשקר, ועו"ש (ד"ה אכלתי) כתב, ואזהרתיה מלא תשא, והמקרא הזה צריך להתרות בו. ועי' במנ"ח שמסתפק ועולה בהרכה מקומות בענין זה כדרכו בקודש [ובעיקר בסוף מצוה טז, וריש מצוה לב, וריש מצוה רא].

והנה בשטמ"ק הביא בשם התוס' הרא"ש, דמתרינן בשעת נשואין. וכן נראה פשוט, דהא עיקר קפידת התורה שלא ישא אשה משבט אחר, וכמש"כ הרשב"ם לעיל (קיא:). אך הקשה דבשעת נשואין לא ידעין אם הבעל יירש אותה או הבן, וא"כ הוי התראת ספק, ונשאר בצ"ע. ועי' ברש"י במס' זבחים (עח. ד"ה אי אפשר) שכתב, דאע"ג דבמסקנא ודאי על חד מינייהו עבר, בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל א' אם יעבור עליו אם לא, והתראת ספק לאו התראה היא. אבל התוס' שם (ד"ה והפיגול) כתבו, דהתראת ספק פירושו דלא ידעין אי עבר עבירה כלל, אבל בכה"ג דודאי יעבור על א' מהם, ובשעת מעשה לא ידעין על איזה עובר, שפיר הוי התראה אפי' למ"ד בעלמא דהתראת ספק לא שמיה התראה. ונמצא דלהתוס' לא קשה קושית התוס' הרא"ש. [ובקובץ שיעורים כתב לתרץ, דנפק"מ באם אינה ראויה להוליד, דודאי לא יירש אותה הבן, דאז מתרינן בו משום סבת הבעל. אך אכתי צ"ע, דמאן יירש שהיא תמות קודם והבעל יירש אותה, דילמא ימות הוא קודם [עי' תוס' לקמן קנח. ד"ה ובה"ה], וא"כ לא עבר, וליכא ביה לא תסוב כלל, אמנם באמת אליבא דהלכתא לק"מ, דהא קי"ל דהתראת ספק שמייה התראה, כמש"כ הרמב"ם (סנהדרין פט"ז ה"ד).

שם ע"ב אתה אומר בסבת הבן, או אינו אלא בסבת הבעל כו'. לכאורה צריך ביאור, מאי נפק"מ מאיזה קרא ילפינן סבת הבעל, ומאיזה קרא ילפינן סבת הבן. ועי' בגמ' לקמן (קיג.) שהביאו ראיות דקרא "ממטה למטה אחר" מיירי בסבת הבעל. ונראה לומר דלפי שהיו מלקינן על לאוין אלו [כמו שפרשב"ם לעיל ע"א ד"ה וכי תימא] לכן יש נפק"מ באיזה קרא מתרינן בו, כעין הא דאמרינן במס' שבת (קלח.) ובמס' מו"ק (ב:): משום מאי מתרינן ביה, וכתבו התוס' (מו"ק

11. חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף קיב עמוד ב

תניא בהסבת הבן ותניא בהסבת הבעל. כלומר תניא חדא שאף בהסבת הבן הקפידה התורה וכ"ש בבעל ותניא בהסבת הבעל לבד ולא בהסבת הבן שאין ירושת הבן נחשבת כעקירה דבן כרעא דאימיה הוא, תניא אף בהסבת הבן ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה וכו' כשהוא אומר ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר בהסבת הבעל אמור הא מה אני מקיים ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בהסבת הבן הכתוב מדבר ומכאן ששניהן יורשין ובשניהן הקפיד הכתוב, ותקנת היוורשת שני מטות לברייתא זו או כרב פפא דאמר משום שכבר הוסבה או דסבירא ליה להאי תנא דכל שמישיאין אותה לגברא דדכותה שפיר דמי דבנה נמי מצד האבות משבט אביו ומצד האימהות משבט אמו כמו שכתבתי למעלה, תניא בהסבת הבעל כלומר ולא בהסבת הבן דבכך לא הקפידה

התורה כדעת אביי, והכי גרסי' ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בהסבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בהסבת הבעל או אינו אלא בהסבת הבן כשהוא אומר ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה אחר הרי בהסבת הבעל הכתוב מדבר, כלומר דאמא מקרא זה וגלה על המקרא האחר שאינו מדבר אלא בהסבת הבעל ולא בהסבת הבן:

12. שיעורי ר' דוד מסכת בבא בתרא דף קיב עמוד א

ריד) מ"ט אין האיסור הנ"ל מפקיע שלא תחזור השדה ביובל: גמ' דא"כ נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. ובקצה"ח (סי' קי"ז סק"ב) הקשה, למה תחזור השדה ביובל, הרי קי"ל הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד. דמה"ט איתא ביבמות (דף סו ב) גבי ההיא איצטלא דפרסוה אמיתנא, דמפקיע מידי שיעבוד, כיון דנאסר בהנאה והוי כחמץ. וא"כ ה"נ כיון שהקבר נאסר בהנאה ע"י המת, הרי הוא מפקיע מידי שיעבוד, ושוב לא יחזור ביובל, ושפיר צדיק קבור בקבר שלו. והוכיח כן מתוס' (גיטין מ ב) שכתבו לחלק דדוקא קדושת הגוף מפקיע מידי שיעבוד, ולא קדושת דמים, כדאשכחן בשדה מקנה שהקדיש הלוקח דחוזרת לבעלים ביובל ע"ש. והיינו דכיון שהקדש השדה הוא רק קדו"ד, לכן אין מפקיע מידי שיעבוד. ומשמע דאם יהיה קדוה"ג באמת יפקיע, ולא יחזור ביובל, וא"כ ה"נ כיון שחל ע"ז דין קבר ונאסר בהנאה, הו"ל קדוה"ג כחמץ שמפקיע מידי שיעבוד, ולא יחזור ביובל. ותירץ דכל מה שקבר מת נאסר בהנאה הוא דוקא בקבר בנין, אבל בקבר קרקע אינו נאסר בהנאה, כדאיתא בסנהדרין (דף מז ב) והכא מיירי בקבר קרקע ולכן חוזר ביובל.

13. שיעורי ר' דוד מסכת בבא בתרא דף קיב עמוד א

רכא) מ"ט לא משני דפנחס קנה בית בבתי ערי חומה, או שקנה מאביו גמ' ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו, וכי מנין לו לפנחס שלא היה לו לאלעזר וכו'. ובמנ"ח (מצוה ש"מ) הקשה, דמשכח"ל באופן שקנה פנחס בית בבתי ערי חומה, והבעלים לא פדה בתוך י"ב חודש, וממילא נחלט לו הבית, ואח"כ נפל הבית, וקבר אותו בקרקע של מקום הבית, ואינה חוזרת ביובל, דדעת הרמב"ם (פ"ז מהל' בית הבחירה) דאע"פ שאין קוברין מת בערי חומה, מ"מ אם רצו אנשי העיר או ע"פ ז' טובי העיר, אפשר לקבור, ואח"כ אפ"י רוצין לפנותו אין מפנין אותו אם הוא מלך או נביא. וא"כ משכח"ל דבכה"ג קבר פנחס את אלעזר בגבעת פנחס, [דנתרצו אנשי העיר שיהיה קבור אצלם, ושוב לא יכלו לפנותו, כיון שאלעזר היה נביא ע"ש]. ומדלא משני הכי, מוכח כדעת הראב"ד שאין קוברין מת בערי חומה בשום אופן, דלא כהרמב"ם. עוד הקשה שם במנ"ח, דמשכח"ל שקנה פנחס שדה מאלעזר אביו, דאז אפ"ל תחזור ביובל הרי תחזור לפנחס, כיון שכבר מת אביו, ושפיר קבור הוא בקבר שלו. ותירץ דקי"ל שאין מוכרין בית או שדה בא"י אלא דוקא אם נעשה עני, ואלעזר ע"כ שלא העני, כיון שהיה כהן גדול, דקי"ל גדלהו משל אחיו וכו', וא"כ הרי היה אסור לו למכור שדה לפנחס ע"ש.

14. דף על הדף בבא בתרא דף קיב עמוד ב

בגמ': ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה. **כתב הרמב"ן** (סו"פ מסעי), 'ונכון הוא על דרך הפשט, שאין "ולא תסוב נחלה" טעם, כדי שלא תסוב הנחלה, אבל הן שתי מצוות צוה ביורשות נחלה, שלא תנשאנה רק למטה אביהן, וצוה בנשואות כבר ואשר תבא אליהן נחלה אחרי היותן לאיש שלא תסוב הנחלה ממטה למטה אחר, אבל יירשו אותן אחיהן וקרוביהן לא בניהן ולא בעליהן והזהיר מתחלה בבנות צלפחד, ואחרי כן בכל בת יורשת נחלה ואמר בכל ישראל שלא תסוב נחלה ממטה אל מטה, שאף הנשואות, או המזוהרות אם יעברו על המצוה, יירשו אותן אנשי המטה, שיהיו דבוקים וקשורים בנחלת מטה אבותם לא תפרד נחלתם מהם והם לא יפרדו מנחלת אבותם ולא נהג כל זה רק בדור הנוחל את הארץ בעת החלוקה והנה נתן להם עצה בפנויות אשר שאלו, ותקן גם בנשואות'.

15. שיעורי ר' דוד מסכת בבא בתרא דף קיב עמוד ב

רכט) זמן עבירת האיסור דהסבת בעל והסבת בן. **והנה כתב בקובץ שיעורים (אות שכ"ה) דבלאו דהסבת בעל דלוקין עליו**, כמבואר ברשב"ם (קיב א), היינו גם האשה וגם הבעל עוברים בלאו זה בשעת הנישואין, אבל בהסבת בן עוברים האיסור רק בשעת הביאה, ולא בשעת הנישואין. [והקוב"ש נסתפק איך הדין אם לבסוף לא נולד בן, אם הוא תלוי ועומד עד שילוד או לא. וכתב להוכיח מתוס' הרא"ש הנ"ל דתלוי לבסוף אם יירש או לא, ע"ש מש"כ עוד בזה]. **אלא דבעיקר דבריו צ"ע, כיון דבהסבת בן הוי האיסור בשעת הביאה, ולא בשעת הנישואין, א"כ אף אשה פנויה שזינתה ג"כ היא לאו זה דהסבת נחלה ע"י הבן מחמת הביאה גרידא.** וכן צ"ע בהא דכתב דבהסבת בעל, עוברים שניהם על הלאו, מה הדין בהסבת בן, וצ"ע בזה. והנה בעיקר הך לאו דהסבת נחלה, כתב הרמב"ן (עה"ת סוף פ' מסעי) דהיכא שנשא האשה קודם מ"ת שלא היה איסור בנישואין, אז יהיה הלאו על עצם נטילת הנחלה שלה שלא יטול נחלה, ואם יטול עבר על הלאו. וצ"ל דאע"פ שהפקיעה התורה את הירושה שלא יירש, ואם נוטל הו"ל סתם גולן, מ"מ כשנוטל בתורת ירושה עובר על הלאו, וכעין זה כתב הרמב"ם בלאו דלא יוכל לבכר וכו'. אלא דצ"ע דמגלן דבלאו זה נאמר ב' דברים גם איסור על עצם הנישואין וגם על נטילת הנחלה מדין ירושה וצ"ע.